

El testament de Pere Clergue, rector de Bescaran, de l'any 1218

Carles Gascón Chopo

UNED, Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell

El dia 21 de gener de 1218 Pere Clergue, rector de la parròquia de Sant Martí de Bescaran, redactava testament del seu propi puny i lletra, en presència d'un bon nombre de testimonis. Ho feia amb una cal·ligrafia menuda i atapeïda, que deixava gairebé sense marges un extens pergamí de 525 x 370 mm, i amb un llatí escrit amb dificultats, que no sempre respectava les concordances i que incorporava al final, un cop tancat el document, unes disposicions que havia oblidat. El document que en resultà es troba actualment al fons de pergamins de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell. Ha estat citat en alguna ocasió de manera puntual¹, però mai no ha estat objecte d'un estudi íntegre, per bé que compta amb una traducció al català editada al llibre *Bescaran*, de Rosalia Pantebre².

1. Concretament, Albert Villaró el va esmentar en la memòria arqueològica de l'excavació de l'església de Sant Martí de Bescaran per documentar l'existència del porxo d'aquesta església ja a principis del segle XIII, vegeu A. VILLARÓ, *Sant Martí de Bescaran (Bescaran, Valls de Valira, Alt Urgell). Memòria d'excavació*, Direcció General de Patrimoni Cultural, Barcelona 1996, p. 2. El text data erròniament el document l'any 1212.

2. La traducció fou realitzada per mossèn Jesús Castells Serra, que reconeixia que “*la traducció del llatí al català no és del tot fidel o literal perquè la transcripció original no apareix tampoc perfecta i nítida. Hi sovintegen carències de concordàncies, els espais en blanc i les expressions inacabades*”. L'autor de la traducció no recull la llarga llista d'esglésies beneficiàries de les donacions del testador, i situa el document l'any 1217, en no tenir present l'estil de l'Encarnació en què està expressada la data del document, segons un sistema de datació en què el canvi d'any

No queda clar per quin motiu un document d'aquestes característiques està dipositat al fons de pergamins de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell. Per la seva tipologia i per l'origen i les circumstàncies del testador, hauria estat més lògic el seu dipòsit a l'arxiu parroquial de Bescaran, o bé a l'Arxiu Capitular d'Urgell, que conserva setze testaments en pergamí del segle XIII, la major part dels quals són de testadors de la Seu d'Urgell i del seu entorn geogràfic més immediat³. En aquest sentit, no més podem afegir que el document es trobava entre els més de tres-cents pergamins provinents de l'antic Arxiu Municipal de la Seu d'Urgell, que foren transferits a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell l'any 2010.

Sense altres dades per escatir els complexos viaranys seguits pel testament de Pere Clergue fins arribar als arxius de la capital comarcal, l'objectiu del present article se centra en l'anàlisi dels seus continguts, remarcables per la quantitat i la qualitat de la informació que recull, tant en relació a determinats aspectes de les realitats socioeconòmiques i territorials de la parròquia de Bescaran al segle XIII, com al voltant de la religiositat popular al Pirineu dins del mateix període. Aquests dos aspectes articulen la present contribució que, a més, incorpora com a annex la transcripció del document.

es produïa el 25 de març i no l'1 de gener. Vegeu R. PANTEBRE, *Bescaran*, Andorra la Vella 1993, p. 37-38.

3. Els documents d'aquesta tipologia dipositats a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell corresponen als testaments del bisbe Bernat de Vilamur de l'any 1203, de Berenguer de Cornellana, de 1208, d'Arnau d'Arcavell, de 1214, de Guillem de Guàrdia, de 1215, d'Ermengol de Civís, de 1218, del vescomte Pere de Vilamur, de 1222, de Berenguera de Sanauja, de 1229, de l'ardiaca A. de Galliner, de 1231, de Gombau de Guissona, de 1235, de Bernat Tolosà, d'Agramunt, de 1239, de Guillem de Cerdanya, veí de la Seu d'Urgell, de 1247, d'Arnau de Surroca, de 1250, del cavaller Ramon de Travesseres, de 1260, del senyor Bertran de Bescaran, de 1262, d'Ermessenda de Saguàrdia, de 1283 i de Guillem de Saga, de 1284.

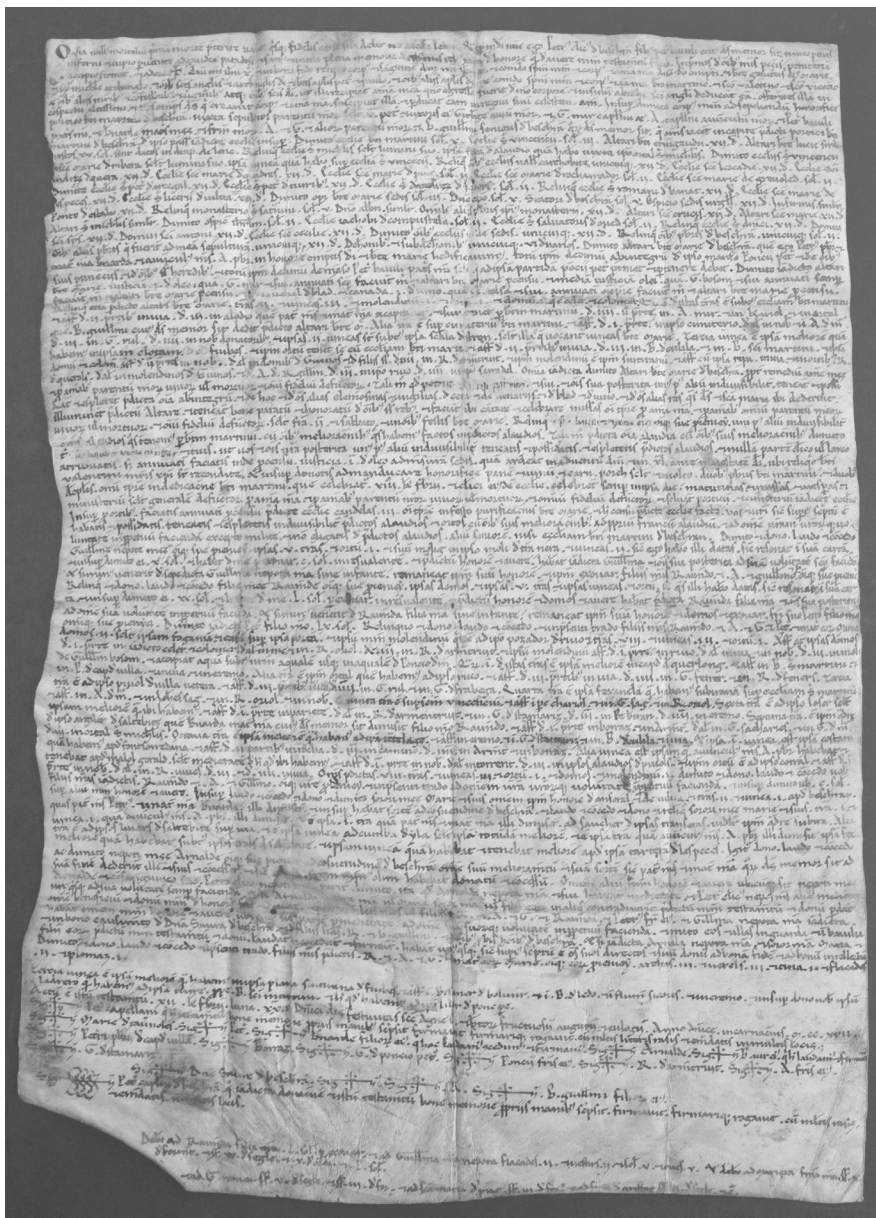

Figura 1. El testament de Pere Clergue. ACAU, Fons de pergamins, 525 x 370 mm.

Al servei de Déu i de la família

La minuciositat amb què són recollits tots els llegats testamentaris de Pere Clergue, junt amb el seu volum i la seva diversitat, fan d'aquest testament un valuós document per entendre, en primera instància, la posició del rector de Bescaran en relació als seus fidels. Abans de continuar, però, cal precisar que el Clergue amb què s'identifica el redactor del testament és més aviat un apel·latiu derivat del seu ofici que no pas el cognom familiar. Amb tot, hem mantingut el seu tractament formal com a cognom per coherència amb el document.

Pere Clergue és, per tant, un prevere a qui atribuïm la condició de rector de l'església de Sant Martí de Bescaran, segons es desprèn de la seva signatura en què s'identifica com a "*capellanus de Bescaran*". Aquesta condició fa de Pere Clergue una de les personalitats més rellevants i instruïdes de la parròquia. En aquest sentit, és un dels pocs veïns que sap llegir i escriure en llatí tot i que amb algunes dificultats, de manera que, possiblement, feia habitualment les funcions de notari, tal com es planteja amb la redacció del seu propi testament⁴. Com a rector tenia l'obligació de celebrar la missa del diumenge i de les principals festivitats de la parròquia, de conferir els sagraments, d'assistir als sínodes diocesans⁵, de recaptar el delme i de confessar els seus parroquians, per bé que la confessió i la comunió no sovintejaven entre els laics en aquella època⁶. El testament no recull cap referència explícita a les obligacions de Pere

4. Totes les notícies referenciades al testament de Pere Clergue poden consultar-se en la transcripció del document adjunt al final del present article.

5. Si bé hi ha constància de la celebració de sínodes des d'èpoques anteriors, les constitucions sinodals més antigues del bisbat d'Urgell daten de 1276; vegeu J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, t. XI, Madrid 1850, p. 283-301.

6. En les constitucions sinodals més antigues conservades del bisbat d'Urgell, de l'any 1276, es recomanava als rectors que induïssin els seus parroquians a confessar-se i a rebre l'Eucaristia almenys una vegada a l'any, i que portessin un registre sobre aquesta qüestió a la rectoria; J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, t. XI, Madrid 1850, p. 288.

Clergue com a rector de Bescaran, més enllà dels seus coneixements de lectura i escriptura. No sabem on va adquirir aquestes habilitats, però la referència en el document a dos deixebles dels preveres de Bescaran que, com aquests, els feia beneficiaris d'un àpat honorífic el dia de sant Martí, introdueix la possibilitat que els mateixos preveres de Bescaran formessin els candidats a futurs capellans, almenys en una primera fase, que potser era complementada posteriorment a l'escola catedralícia de la Seu d'Urgell⁷. En coherència amb els seus coneixements de lectura i escriptura, el rector de Bescaran havia de ser un dels pocs veïns que posseïa llibres, en principi vinculats amb la litúrgia⁸. Tot i que, a diferència d'altres testaments, no hi figuren esments explícits a la presència d'aquest objecte, que recordem que era de luxe, caldria relacionar les precisions que aporta al voltant de les onomàstiques vinculades amb les dates que figuren al document amb la possessió d'un santoral, calendari litúrgic o similar⁹.

Més enllà de la seva condició de prevere, el testament de Pere Clergue reflecteix a la perfecció la seva pertinença a una de les famílies do-

7. El coneixement actual de la realitat de l'escola catedralícia d'Urgell és limita a una sèrie de treballs que recullen una sèrie d'esments documentals més o menys dispersos sobre la mateixa escola i alguns dels seus docents. D'aquests treballs s'extreu un funcionament més o menys regular entre els segles XI i XII, però no aporten informació del seu destí en èpoques posteriors; vegeu C. BARAUT, "L'escola de la Catedral", a A. Pladevall (dir.), *Catalunya Romànica*, vol. VI, Barcelona 1992, p. 326; M. S. GROS, "La biblioteca de la catedral de la Seu d'Urgell als segles X-XII", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 26 (2005), p. 101-124; O. VERGÉS, "Urgell, focus cultural de la Catalunya medieval (segles VIII-XII)", *Roda da Fortuna*, 2 (2013), p. 282-307.

8. Josep M. Palau aporta, en la seva tesi doctoral, una llista dels principals llibres litúrgics que hi havia d'haver a una parròquia de principis del segle XIV, que inclou un ordinari, una consuetu, un missal, un evangeliari, un epistolari, un oficier, un ordinari, un breviari, un saltiri, un leccionari, un responser i un antifonari, si bé sembla que el nivell d'exigència al voltant d'aquesta qüestió seria més aviat baixa fins a finals de l'edat mitjana; vegeu J. M. PALAU, *El bisbat d'Urgell a l'inici del segle XIV (a través d'una visita pastoral de 1312 i 1315)*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona 2015, vol. I, p. 232-233.

9. Aquestes precisions fan referència a la data del document, en la qual es detalla que el dia 21 de gener, en què ha estat elaborat, és el dia de la festivitat de santa Digna, de sant Fruitós, sant Auguri i sant Eulogi.

minants de la parròquia de Bescaran a principis de segle XIII. A nivell simbòlic, aquesta condició queda perfectament reflectida en l'elecció del pòrtic de l'església parroquial de Sant Martí com a lloc d'enterrament, on no tan sols eren enterrats els seus pares, avis, oncles i germans, sinó també el senyor Bernat Guillem de Bescaran, antic titular del castell de Bescaran com a vassall del capítol dels canonges de la Seu d'Urgell, i antic cap de l'única nissaga aristocràtica autòctona¹⁰. Aquest veïnatge sepulcral amb la persona més distingida de la parròquia i en un dels sectors més destacats del cementiri, indica l'elevada consideració social de la família de Pere Clergue en el seu entorn local.

L'afinitat entre la família de Pere Clergue i la família castlana, però, no es limitava a les qüestions relacionades amb el més enllà, com ho demostra el fet que el rector de Bescaran posava els membres de la seva família sota la protecció i el guiatge de la senyora Saura de Bescaran, probablement la vídua de Bernat Guillem, i dels seus fills. De fet, aquesta afinitat podria estar relacionada amb el possible monopoli de l'ofici de batlle pels membres de la família del rector, segons es desprèn de l'apel·latiu amb què són cognomenats el pare i un altre membre de la seva família, possiblement un nebot, anomenats Pere Batlle en tots dos casos. En el context de la Catalunya feudal del segle XIII, el batlle és la persona que administra la justícia en nom del senyor, en aquest cas el castlà de Bescaran, i que recapta els censos i altres imposicions en nom seu. Ens trobem, doncs, que la família de Pere Clergue concentrava a Bescaran l'autoritat eclesiàstica i secular, d'acord amb un model que no

10. Tot i que és un tema que encara no ha estat objecte de cap estudi, a partir de la documentació de l'Arxiu Capitular d'Urgell comprovem que la nissaga de Bescaran s'origina entre finals del segle XI i principis del segle XII, poc després que els veïns de Bescaran es possessin sota la protecció del bisbe d'Urgell i s'obliguessin a pagar al prelat un cens anual a canvi de la seva protecció i defensa; vegeu C. BARAUT, "Els documents, dels anys 1101-1150, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 9 (1988-1989), doc. 1.339, p. 167-168. El primer senyor de Bescaran documentat fou Guillem Bernat de Bescaran, el qual ja figura en la documentació a partir de l'any 1102; vegeu *ibidem*, doc. 1.200, p. 32.

era estrany en altres parròquies del Pirineu¹¹. En principi, la vinculació dels membres de la família amb aquests oficis no havia de ser hereditària, però estava estretament relacionada amb la seva capacitat de mobilització de recursos i amb les seves complicitats a nivell local, dues variables que també estaven totalment interrelacionades, i a les quals cal afegir la confiança que hi dipositaven els propis senyors de l'indret.

Evidentment, aquest exercici del poder també desgastava i sempre estava exposat als canvis de fortuna, a l'erosió del patrimoni a causa disgregacions per herència, i també a les maniobres d'altres famílies rivals, deleroses d'accedir elles també a una posició de predomini¹². Amb tot, la concentració del poder temporal i espiritual a mans dels membres de la família de Pere Clergue, feien de la seva una posició força sòlida, que integrava els mecanismes de control i els ingressos propis dels oficis de batlle i de rector amb els actius particulars de la família. En relació a aquests darrers, crida l'atenció la cessió feta pel rector d'un lot de terres constituït per tots els alous de l'església de Sant Martí a Pere Batlle, segurament el seu nebot¹³, per tal que els tingués de manera íntegra, indivisible i inalienable amb la seva família, a canvi d'un cens anual d'una

11. Probablement, el cas més conegut d'aquesta realitat és el de la parròquia de Montailou, situada a l'alta Arieja, durant el primer quart del segle XIV, glossat en un cèlebre estudi d'Emmanuel Le Roy Ladurie; vegeu E. Le ROY LADURIE, *Montailou, aldea occitana de 1294 a 1324*, ed. Taurus, Madrid 1981, p. 93.

12. Aquests factors són perfectament analitzats en l'esmentat cas de Montailou i, més concretament, de la família dels Clergue, que era la família dominant de la població, amb una posició de domini que recorda al cas de la família del rector de Bescaran de l'any 1218. En relació a la desgràcia que podia implicar la disgregació del patrimoni familiar arran del casament d'una filla, que implicava la creació d'una dot, el rector de Montailou, cap visible de la família Clergue, arribava a l'extrem gairebé herètic de defensar l'incest, és a dir, el matrimoni entre germans, per preservar el patrimoni familiar en la seva integritat; vegeu *ibidem*, p. 64-68, i també 87-94.

13. Proposem la hipòtesi que aquest Pere Batlle sigui nebot de Pere Clergue arran de l'homonímia entre el seu nom i el del pare difunt de Pere Clergue i pel fet que, de la cessió testamentària del lot de terres que eren gestionats en nom de l'església de Sant Martí de Bescaran, Pere Batlle hauria de ser el successor legítim més proper a Pere Clergue, ja que Pere Clergue no ho podria haver transmès als seus fills naturals pel fet de ser il·legítims.

justícia d'oli per il·luminar l'altar major els dies de quaresma i d'advent, i d'un àpat honorífic, amb pa, vi i carn de porc i de xai per a dos preveres de la parròquia el dia de sant Martí. D'aquesta manera, i a canvi del pagament d'un cens més aviat simbòlic, el lot de terres que pertanyien a l'església de Sant Martí quedava a mans de la família del rector en un sentit gairebé hereditari, fet que difumina els límits entre les propietats de l'Església i les propietats familiars fins a un punt que podia generar confusió i que, de ben segur, era el resultat d'allò que a la pràctica podia considerar-se un veritable monopoli de l'ofici rectoral a l'entorn del llinatge de Pere Clergue.

En aquest sentit, tal com ens informa el rector en el seu testament, dos dels seus oncles també havien estat capellans, un dels quals, identificat amb la inicial A., havia aplegat diverses propietats al terme de Bescaran¹⁴, i havia aportat els recursos per construir, conjuntament amb Pere Clergue i la seva mare Girberga, un altar dedicat a santa Maria a l'església de Sant Martí de Bescaran. Així mateix, en el testament figura un altre Pere Clergue, nebot del rector de Bescaran, beneficiari d'una part dels béns que l'oncle destinava a la seva família. El cognom o apel·latiu *Clerico* pot ser indicatiu de la seva condició clerical. Malauradament, ens hem de quedar amb el dubte si el nebot heretaria l'ofici de l'oncle, perquè el testament no ho explicita. La transmissió d'un benefici eclesiàstic d'oncle a nebot és una pràctica ben documentada en èpoques posteriors¹⁵, com a estratègia per mantenir les seves rendes dins del cercle familiar quan la reforma gregoriana va anar tancant, progressivament, la possibilitat de transmetre aquest patrimoni de pares a fills, d'acord amb els efectes de la condemna per nicolaisme¹⁶.

14. Segons consta al testament de Pere Clergue, aquest oncle seu havia tingut, almenys, dues vinyes i una terra al terme de Bescaran, que havia cedit al seu nebot abans de la seva mort.

15. Vegeu, per exemple, S. BRUNET, "Les prêtres des campagnes de la France du XVIIe siècle: la grande mutation", *Dix-septième siècle* (2007/1), núm. 234, p. 55-56.

16. La condemna per nicolaisme pena els clergues que mantenen relacions sexuals. Tot i que es

L'altra família de Pere Clergue

Més enllà de les obligacions degudes a l'Església i al llinatge, el testament de Pere Clergue recull una sèrie de deixes a altres consanguinis seus que són curosament diferenciats de la resta de parents. Es tracta dels fills que tingué amb Maria, a la qual el rector s'hi refereix com la mare dels seus fills, atès que no podia definir-la amb cap altre grau de parentiu. En aquest sentit, cal recordar que el concubinat dels clergues, per bé que desaconsellat primer, i condemnat des de l'alta edat mitjana, era una pràctica habitual entre el clergat d'Occident. A la Corona d'Aragó seria prohibit d'una manera explícita al concili provincial de Lleida de 1229, si bé, tal com demostra Josep Palau a la seva tesi doctoral, era una pràctica habitual al bisbat d'Urgell encara a la primeria del segle XIV, on més de la meitat del clergat recollit en les visites pastorals de 1312 a 1315 no mantenia el celibat¹⁷.

En qualsevol cas, el testament de Pere Clergue reconeix l'existència de cinc fills nascuts de la seva relació amb l'esmentada Maria. Aquests fills són Ramona, Pere, Ramon, Guillem i un cinquè del qual només coneixem la seva inicial A. Tant la mare com els fills seran tinguts presents en les darreres voluntats del rector de Bescaran, per bé que el capítol que els és dedicat en el seu testament, és curosament diferenciats del dedicat als membres del seu llinatge legítim. I malgrat això, Pere Clergue és força generós amb la seva descendència il·legítima. El rector donava a la seva filla Ramona una casa, cinc terres i vinyes, un hort i vint sous que afegí als cinquanta que ja li havia donat a títol d'aixovar. Si moria Ramona sense descendència, totes aquestes possessions passarien a Pere,

tipifica a partir del segle XI amb la reforma gregoriana, el propi testament de Pere Clergue mostra que encara al segle XIII estava lluny de ser acatada per tots els membres de l'estament. Un dels seus efectes més indesitjables, que era la possibilitat de transmetre el benefici eclesiàstic de pares a fills, si que fou erradicat ràpidament a partir del moviment reformista.

17. J. M. PALAU, *El bisbat d'Urgell... op. cit.*, vol. I, p. 286-288.

un altre fill, el qual també rebia seixanta sous del pare. Finalment, el mateix fill Pere, junt amb els altres fills Ramon, Guillem i A., així com Maria, la mare de tots ells, rebien del rector la casa foganya, anomenada *ipsam foganiam*, que cal identificar amb la casa de residència habitual de la família il·legítima de Pere Clergue¹⁸, junt amb una part del mobiliari format per tres arques, tres vixells¹⁹, una tina, una flaçada i un matalàs recollit al document amb el nom de *plomaz*. També deixà a la mare i els fills un lot format per una altra casa, un molí situat al riu de Bescaran, vuit terres, tres vinyes i un hort, així com cent sous més per als seus fills.

Totes aquestes possessions que Pere Clergue reservava als membres de la família creada de forma il·legítima amb Maria que, a ulls de l'Església, era la seva concubina, provenien del patrimoni personal del rector, i no depenien de la gestió de la família legítima, les possessions de la qual, com hem comprovat, havien de retornar a la seva gestió col·lectiva. Amb tot, i més enllà d'aquesta curosa separació entre l'esfera del llinatge oficial i la família il·legítima, la lletra del testament traspua una absoluta normalitat en el tractament d'aquesta segona família, els membres de la qual són reconeguts com a hereus, fins al punt de dotar d'un aixovar a Ramona, la seva única filla.

Bescaran i la seva parròquia

Tot i que no d'una manera sistemàtica, el testament de Pere Clergue també aporta dades molt interessants sobre alguns aspectes de la parròquia de Bescaran de principis del segle XIII. En primer lloc cal destacar les informacions sobre l'antiga església parroquial de Sant Martí, trasllada-

18. Tal com planteja Emmanuel Le Roy Ladurie en referir-se a la vila pirinenca de Montailou a principis del segle XIV, la casa foganya seria la casa més íntima, en relacionar foganya amb la cuina, lloc on la família fa vida al voltant de la llar de foc en l'àmbit pirinenc. Vegeu E. Le ROY LADURIE, *Montailou... op. cit.*, p. 68-69.

19. Grans botes de vi, segons alguns parlars de l'Alt Pirineu.

da a l'interior de la població al segle XIX²⁰, i de la qual tan sols en resta actualment la torre del campanar i la part inferior dels murs perimetrals del segle XI. El testament de Pere Clergue fa explícita l'existència d'un porxo que precedia l'entrada del temple. Era un espai rellevant on eren enterrats de manera honorífica —*honorifice*, diu el testament— els membres de la seva família i els senyors de Bescaran, annex a l'àmbit comú del cementiri, que també apareix referenciat com a afrontació d'una de les terres cedides pel rector a la mateixa església de Sant Martí. Tot i que no hi ha constància explícita del nombre d'altars de l'interior de l'església, el testament recull l'advocació de sant Valentí, que tindria la seva correspondència amb la presència d'unes relíquies seves dipositades en un reconditori d'un dels altars de l'església parroquial, possiblement de l'altar major, ja que estaria situat davant del Crist en Majestat. És en aquest reconditori on s'emplaçaria una llàntia per il·luminar l'altar durant els dies d'advent i de quaresma amb l'oli del cens que havia de satisfer Pere Batlle pels aious que li havia cedit el seu oncle el rector. Cal destacar aquest esment del Crist en Majestat, que podria identificar-se amb l'existència de pintures murals a l'absis del temple. En aquest sentit, hi ha notícies de restes de policromia en els antics murs de l'absis, reaprofitats abans de la dècada dels anys setanta del segle XX, amb l'església ja en ruïnes, per construir un mur de contenció sobre el riu de Bescaran²¹.

A banda de l'església parroquial de Sant Martí, hi ha l'esment d'altres esglésies que, en principi, se situarien a la mateixa parròquia de Bescaran. De totes elles, una de les més clares és l'església de Sant Miquel, a la

20. Al peu de la torre del campanar de l'església nova de Sant Martí de Bescaran, hi ha una inscripció on s'hi llegeix "*Pau Vidal 1841*". Aquesta data, que recull possiblement la realització d'una important ampliació del temple nou, ens aporta una acotació cronològica molt significativa en l'atribució d'una data de construcció, ni que sigui aproximada, del temple modern de Sant Martí; vegeu C. GASCÓN, *Església de Sant Martí de Bescaran, nou. Informe per a la seva declaració com a Bé Cultural d'Interès Local*, Consell Comarcal de l'Alt Urgell, la Seu d'Urgell 2010.

21. Segons conversa amb Albert Blasi, president de l'Entitat Municipal Descentralitzada de Bescaran.

qual el rector va donar una feixa que tenia al costat del temple, per tal que amb el seu producte es pogués garantir la seva il·luminació. Actualment, en el terme de Bescaran encara es conserva el topònim Sant Miquel, que fa referència a un paratge pròxim a les bordes de Sorri, tot i que no es pot vincular a cap estructura concreta, i menys amb les restes d'un temple que tal vegada existí en un passat. Més problemàtiques són les advocacions de Sant Vicenç i de Santa Maria de Ribera, a les quals fa donació d'una vinya que té el rector sobre l'església de la primera d'elles per dedicar les seves rendes a la il·luminació de totes dues esglésies. L'esment fa pensar que totes dues esglésies estarien ubicades també a la parròquia de Bescaran, per bé que el testament no ho recull de forma explícita²².

Més enllà de la geografia eclesiàstica del terme de Bescaran, el testament de Pere Clergue aporta altres informacions relacionades, com ara l'existència d'una vila vella de Bescaran, ubicada sobre un turó on el rector hi tenia una terra que va cedir als seus fills i a la mare d'aquests. Caldria relacionar aquest esment amb l'existència d'un nucli d'hàbitat antic, que podria haver experimentat un trasllat arran de la construcció del castell de Bescaran, documentat des de 1162²³, en un procés similar al que es produí a la plana de l'Urgellet entre finals del segle XII i principis del XIII²⁴. Finalment, cal destacar les nombroses donacions vinculades a l'existència de vinyes a la parròquia de Bescaran. Fins a cert punt sorprèn aquesta realitat, atesa l'altitud de la major part de la parròquia. Cal tenir en compte, però, que algunes d'aquestes vinyes estan situades en els àmbits més baixos de la parròquia, com mostren algunes de les seves

22. Els esments que el testament dedica a aquestes dues esglésies, sempre apareixen vinculats amb donacions a l'església parroquial de Sant Martí de Bescaran, o bé amb donacions de béns immobles situats dins del terme parroquial de Bescaran, que en alguns casos, afronten amb alguna de les esglésies referenciades.

23. C. BARAUT, "Els documents, dels anys 1101-1150... *op. cit.*", doc. 1.559, p. 82.

24. C. GASCÓN, "Guerra i encastellament a la plana de l'Urgellet (segles XII-XIII)", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 29 (2018), p. 205-236.

afrontacions amb la riba del Segre²⁵, i també que la vinya, durant bona part de l'edat mitjana, estigué conreada en àrees notablement elevades com a les parròquies andorranes²⁶, o Músser, al Baridà²⁷.

Figura 2. Campanar de l'antiga església parroquial de Sant Martí, amb el nucli de Bescaran al fons. Fotografia: Carles Gascón Chopó.

25. Encara a l'actualitat hi ha un enclau del municipi de Valls de Valira —del qual forma part l'antic municipi de Bescaran— a la riba dreta del Segre, entre els municipis d'Estamariu, Pont de Bar i Arsèguel, anomenat, precisament, el Vinyer de Bescaran.

26. En el cas d'Andorra, i sense voler insistir sobre un tema que ja està perfectament documentat i estudiat, es dona la circumstància que nou dies abans de la redacció del testament de Pere Clergue, concretament el 12 de gener de 1218, l'abat Ramon i els monjos de Sant Serni de Tavèrnoles feren donació de cinc vinyes als termes de Sant Esteve i de Santa Coloma de la parròquia d'Andorra la Vella; C. BARAUT, *Cartulari de la vall d'Andorra. Segles X-XIII*, vol. II, Andorra la Vella 1990, doc. 27, p. 60-62.

27. C. ARBUÉS, J. OLIVER, "Vinyes que ja no hi són. Per una arqueologia agrària del domini feudal del treball pagès: les vinyes de Sorre i Montardit (el Pallars Sobirà) i Músser (la Cerdanya)", *Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del I. mil·lenni*, Vic 1999, p. 327-329.

Geografia espiritual de Pere Clergue

D'altra banda, el testament de Pere Clergue ens trasllada una sèrie d'inquietuds espirituals que són pròpies de l'època i que permeten endinsar-nos en el complex camp de les mentalitats. Amb la finalitat de garantir la salvació de la seva ànima, que és l'anhel genèric present en tots els testaments de l'època, el rector feia una sèrie de donacions pietoses per assegurar-se un funeral digne, així com la dignitat dels aniversaris de la seva mort per al record de la seva ànima. Aquestes donacions eren de dos sous per a cada prevere de Bescaran que celebrés el seu funeral, i dotze diners a qualsevol altre prevere que hi assistís, així com el pa, el vi i la carn de porc i de moltó del menjar honorífic de dos preveres i dos escolans que celebressin l'aniversari de la seva mort a l'església de Sant Martí. Així mateix, i en el mateix sentit, va fer tot una sèrie de donacions a diverses esglésies, la major part d'elles pròximes a Bescaran, però d'altres notablement allunyades.

Entre les esglésies més pròximes que es beneficien de la pietat de Pere Clergue, fora dels temples de la parròquia de Bescaran, destaca la donació de dotze diners a cadascuna de les esglésies de la vall de Carcolze (*vallis Carchobite*), que s'explica pel veïnatge immediat i, evidentment, per l'afinitat amb els veïns d'aquesta parròquia limítrof amb la de Bescaran. Així mateix, fa donacions a altres esglésies també de l'entorn més o menys immediat de Bescaran, tant les més notòries, com la catedral de Santa Maria d'Urgell i les esglésies monàstiques de Sant Serni de Tavèrnoles i Santa Cecília d'Elins, com altres temples menors, molt especialment de la rodalia d'Alàs, com ara Sant Pere de Torres, Sant Romà de Banat, Santa Maria de les Peces i Sant Lleïr de Vilva. Aquest darrer temple, actualment desaparegut, és documentat a la parròquia d'Alàs des de l'alta edat mitjana²⁸.

28. A. PLADEVALL (dir.), *Catalunya Romànica*, vol. VI, Barcelona 1992, p. 56.

Així mateix, hi ha una segona sèrie d'esglésies, força allunyades de l'entorn quotidià de la parròquia de Bescaran, a les quals Pere Clergue també hi destina el fruit de la seva pietat. Es tracta de les esglésies de Sant Jaume de Compostel·la (*ecclesie Iachobi de Compustela*), Sant Salvador d'Oviedo (*Sancti Salvatoris de Oved*) i una tercera sota l'advocació de sant Domènec que, atesa la vinculació de les dues anteriors amb el camí de Sant Jaume, podria tractar-se del temple castellà de Santo Domingo de la Calzada, situat a la Rioja, o de Santo Domingo de Silos, prop de Burgos. Tots tres temples, mencionats l'un a continuació dels altres en el testament, mostren una relació amb una de les principals vies de pelegrinatge medievals. I encara en el cas de Sant Salvador d'Oviedo, que formaria part de la variant asturiana d'aquest camí, cal destacar una relació de temps antics amb les terres de l'Urgellet arran del nomenament de l'abat Ponç de Tavèrnoles com a bisbe d'aquesta població cap a 1025, que li donà un gran protagonisme en la implantació de la litúrgia romana als regnes occidentals de la Península²⁹. Malgrat que no tenim constància del coneixement de Pere Clergue d'aquesta antiga vinculació de les terres urgellenques amb Oviedo, les donacions a aquests tres temples semblen respondre a una devoció a sant Jaume i tota la seva significació al voltant del pelegrinatge compostel·là, d'antiga tradició al comtat d'Urgell³⁰, la qual encara mostra signes de vitalitat a l'àmbit urgellenc a principis

29. M. RIU, "Poncio de Tabernoles, Obispo de Oviedo", *Espacio, Tiempo y Forma. Serie III*, 1 (1988), p. 425-436.

30. En terres del comtat d'Urgell, és el bisbe Ermengol (1010-1035) qui, aparentment, introduí en terres del bisbat d'Urgell la devoció vers Sant Jaume de Galícia i el pelegrinatge amb aquesta destinació, arran del seu propi pelegrinatge que, segons el seu testament, hauria dut a terme entre 1033 i 1035. A imitació d'ell, altres grans prohoms urgellencs, com Arnau Mir de Tost entre 1068 i 1071, i altres sacerdots i membres de la petita noblesa del comtat. De fet, el pelegrinatge compostel·là seria molt viu en terres del comtat d'Urgell encara al segle XII, quan a altres àmbits catalans semblava decaure l'interès; vegeu P. BENITO, "Els primers pelegrins catalans a Sant Jaume de Compostel·la (segles XI-XII): identitat, perfil social i procedència geogràfica", *El camí de Sant Jaume i Catalunya*, Barcelona 2007, p. 112-119.

del segle XIII³¹. De fet, podem trobar una vinculació que relliga d'una manera encara més directa la terra de Bescaran amb el pelegrinatge a Galícia, a través de la figura del senyor Bernat Guillem de Bescaran, que va fer testament abans d'iniciar el camí de Sant Jaume de Compostel·la l'any 1156³². No tenim constància, però, que aquest pelegrinatge pogués influir en el coneixement i la devoció vers Sant Jaume de Compostel·la que manifesta el rector Pere Clergue sis dècades més tard.

La pràctica del pelegrinatge com a font de redempció per als fidels respon a unes formes de religiositat molt centrades en la gestualitat externa i en el valor de les bones obres per garantir el camí de la salvació. En aquest sentit, els donatius de Pere Clergue a l'obra de la catedral de Santa Maria d'Urgell, a l'hospital de la Seu d'Urgell i als seus malalts, i fins i tot a l'obra del pont d'Estaó, que permetia l'accés a la Seu d'Urgell des de la riba sud del Segre³³, també poden considerar-se en aquesta mateixa religiositat gestual que es veurà progressivament desplaçada per noves formes d'espiritualitat cada cop més interioritzades, pròpies de la religiositat de la baixa edat mitjana³⁴.

31. Tot i que els esments són escadussers, perquè manca un estudi sistemàtic dels testaments d'aquesta època, més enllà del testament de Pere Clergue trobem un esment significatiu de la pietat jacobea al testament d'un personatge tan rellevant com ho era el vescomte Pere IV de Vilamur, redactat l'any 1221 en substitució d'un testament que havia dictat anteriorment, amb motiu del seu pelegrinatge a Sant Jaume de Galícia; ACU, Pergamí núm. 1.309 de 20 de desembre de 1211, 228 x 294 mm.

32. C. BARAUT, "Els documents, dels anys 1101-1150... *op. cit.*, doc. 1.525, p. 38-39.

33. La consideració de la construcció dels ponts com una obra pietosa durant l'edat mitjana la podríem remuntar, en relació a les terres altes del comtat d'Urgell i de la Cerdanya, als temps del bisbe Ermengol i el seu paper promotor del pont de Bar i dels ponts del congost de Trespunts. En l'àmbit occità, almenys des de finals del segle XI es derivaven en alguns casos les almoines destinades als pobres a l'obra d'aquest tipus d'estructures; J. MESQUI, "Grands chantiers de ponts et financements charitables au Moyen Âge en France", *Tecnología y sociedad: las grandes obras públicas en la Europa medieval, XXIIe SEM (Estella 1995)*, Pamplona 1996, p. 153-178.

34. Sobre aquest procés d'interiorització del sentiment religiós a l'Occident cristià, vegeu A. VAUCHEZ, *La spiritualité du Moyen Age occidental*, Paris 1994, p. 178-183.

Devoció mariana

A banda de Sant Jaume de Galícia, Sant Salvador d'Oviedo i Santo Domingo de la Calzada, Pere Clergue va fer encara dues donacions a dues esglésies igualment allunyades de Bescaran: dotze diners a l'església de Santa Maria del Pui (*Ecclesie Sancte Marie de Pug*) i dos sous a Santa Maria de Rocamador (*Ecclesie Sancte Marie de Rochamador*). Cal identificar aquestes dues esglésies, que figuren l'una a continuació de l'altra en el testament, amb la catedral de Santa Maria de Puy-en-Velay, a Alvèrnia, al centre de França, i amb el santuari de Santa Maria de Rocamadour, a la Dordonya. Es tracta de dos famosos centres de pelegrinatge lligats molt estretament amb la devoció mariana. El primer va convertir-se en un important centre de pelegrinatge al voltant de la seva marededéu negra, promogut pel papa des de finals del segle X³⁵, i ben popular també entre els devots urgellencs des del segle XI³⁶. La popularitat del santuari de Rocamadour és posterior a la del Pui i la seva difusió per Catalunya dataria del darrer terç del segle XII³⁷.

A un nivell més local, Pere Clergue també fa donacions a una sèrie d'esglésies dedicades a santa Maria, com ara Santa Maria de Quadres, a l'actual municipi d'Isòvol (Cerdanya), Santa Maria de Gresolet, al municipi actual de Saldes (Berguedà) i a Santa Maria de les Peces al municipi d'Alàs i Cerc (Alt Urgell), que esdevindrien santuaris i ermites amb un culte destacat a la Mare de Déu a través de romeries i aplecs, tot i que

35. V. REINBURG, "Les pèlerins de Notre-Dame du Puy", *Revue d'histoire de l'Église de France*, t. 75, núm. 195 (1989), p. 306.

36. El testimoni més antic d'una donació testamentària a Santa Maria del Pui data de l'any 1017. Es tracta de la disposició testamentària de la vescomtessa Saça d'Urgell, per la qual deixa un vestit de pal·li a "*Sancta Maria de Inicij*", nom que remet a *Anicium*, que era la denominació antiga d'aquesta ciutat episcopal; C. BARAUT, "Els documents, dels anys 1010-1035, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 4 (1981), doc. 347, p. 58-59.

37. B. BULLES-GASMAND, "Saint Amadour: formation et évolution de sa légende (XIIe-XXe siècle)", *Annales de Midi: revue archéologique, historique et philologique de la France méridionale*, t. 107, núm. 212 (1995), p. 447.

no està documentat que això ja fos una realitat en època del testament de Pere Clergue.

La devoció de Pere Clergue vers la Verge Maria es mostra no tan sols a través d'aquestes deixes pietoses, sinó també, en un sentit més actiu, en l'erecció d'un altar dedicat a la Mare de Déu, finançat per ell mateix, la seva mare Bernarda i el seu oncle també capellà, construït a la mateixa església parroquial de Sant Martí de Bescaran³⁸, per al manteniment del qual el rector hi destina el delme del mas de Ponç Pere i del seu pare, Pere Batlle.

En aquest sentit, en el conjunt de deixes pietoses que figuren al testament de Pere Clergue per al repòs de la seva ànima i de la dels seus avantpassats, té un espai específic la devoció de la Mare de Déu, no tan sols en un sentit passiu de fer llegats a determinats santuaris vinculats a la seva devoció, alguns d'ells de reconegut prestigi a nivell europeu, sinó també en el sentit actiu de fomentar la seva devoció a través de la construcció d'un altar en el seu honor en un temple on no hi tenia cap espai específic. Cal vincular aquesta devoció específica vers la figura de la Mare de Déu amb els corrents devocionals que, des d'almenys mitjan segle XII i a partir de la influència de l'espiritualitat cistercenca, busquen potenciar la seva devoció, coincidint també amb l'evolució cap a una espiritualitat més íntima i propera, que tendeix a modificar la imatge de Maria, que va evolucionar progressivament de la imatge d'una reina majestuosament remota, símbol de l'autoritat de l'Església, a una figura maternal, misericordiosa i amable³⁹.

38. A banda del fet que seria lògic que aquesta poderosa família construís aquest altar al temple principal de la parròquia, on tenien el seu lloc d'enterrament preferencial situat dins del porxo, al llibre de visites de 1575 encara figura l'existència d'un altar dedicat a la Mare de Déu dins de l'església parroquial de Sant Martí de Bescaran; vegeu ADU, Visites 1575-1576, Reg. de cúria 32, f. 10^v.

39. M. WARNER, *Tú sola entre las mujeres. El mito y el culto a la virgen María*, Madrid 1992, p. 182.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1218, gener 21

Testament de Pere Clergue, rector de Sant Martí de Bescharan.

O.- ACAU, Col·lecció de pergamins, pergami original, 525 x 370 mm.

Quia nullus mortalium primam mortem preterite valet quisque fidelis causa sibi debet ne a secunda ledat, qua propter in Dei nomine ego Petrus Clericus de Bescharan, filius Petri Baiuli, cuius Deus memor sit, timeo penas inferni et cupio pervenire ad gaudia paradisi et sanus et in mea plena memoria in meis rebus tam de honore quam de avere, meum testamentum facio. In primis de omnibus meis peccatis penitentia accipio firmiter et adoro (+) Domini mei Ihesu Christi, et in bona fide recipio Corpus et Sanguinem Domini mei Ihesu Christi, et comendo spiritum meum et corpus et anima mea Domino Deo omnipotenti, et beate genitricis eius Marie, et sancto Michaeli archangelo, et omnibus sanctis angelis et archangelis Dei, et beatis apostolis Petro et Paulo et omnibus aliis apostolis Dei ei comendo. Et corpus et anima mea beato Martino et sancto Valentino et sancto Vincencio et omnibus aliis martiribus et confessoribus et virginibus atque omnibus sanctis Dei ut illi recipiat animam meam quando egressa fuerit de meo corpore, et in sinum abraha sancti angeli deducant eam offerentes illam in conspectu Altissimi et Christus omnipotens Deus, qui creavit corpus et animam meam, suscipiat illam et perducatur eam in regnum suum celestem. Amen. Insuper dimitto corpus meum ad sepeliendum honorifice portico beati Martini de Bescharan, iuxta sepulcros parentum meorum, scilicet G. Petri et uxoris eius Girberge, avium meorum, et G. Mir capellani et A. Capellani, avunculorum meorum, et Petri Baiuli patris mei, et Bernarde matris mee, et fratrum meorum A. et G., et aliorum parentum meorum, et B. Guillelmi senioris de Bescharan, quorum Deus memor sit, qui omnes iacent in capite predicti portici beati Martini de Bescharan de ipso pass iamdictae ecclesie. Insuper dimitto ecclesie Beati Martini sol .x. Ecclesie Sancti Vincencii sol .iii. Altari Beati Ermengaudii .xii. denarii. Altari Beate Lucie similiter. Et istos .xv. solidos sint datos in drap de lonc. Relinquo ecclesie Sancti Michaelis scilicet lumini suo ipsam fexam de alaudio quam habeo iuxta ipso ortal Sancti Michaelis. Dimitto ecclesiis Sancti Vincencii et Sancte Marie de Ribera

scilicet lumini suo ipsa vineam quam habeo super ecclesiam Sancti Vincencii. Relinquo omnibus ecclesiis vallis Carchobite unicuique .xii. denarios. Ecclesie Sancte Leocadie .xii. denarios. Ecclesie Sancti Andree de Quera . xii. denarios. Ecclesie Sancte Marie de Quadres . xii. denarios. Ecclesie Sancte Marie de Pug sol .ii. Ecclesie Sancte Marie de Rochamador sol .ii. Ecclesie Sancte Marie de Grevoled sol .ii. Dimito ecclesie Sancti Petri de Arcegal . xii. denarios. Ecclesie Sancti Petri de Turribus . xii. denarios. Ecclesie Sancti Andree [...] sol .ii. Relinquo ecclesie Sancti Romani de Banat . xii. denarios. Ecclesie Sancte Marie de [I]es Peces . xii. denarios. Ecclesie Sancti Licerii de Vilva . xii. denarios. Dimito operi Beate Marie Sedis sol .iii. Domino episcopo sol .x. Statori de Bescharan sol .v. Ospicio Sedis Urgellensis . xii. denarios. Infirmis similiter Ponto de Estaho . xii. denarios. Relinquo monasterio Sancti Saturnini sol .v. Domino abbati similiter. Omnibus aliis presbiteris ipsius monasterii . xii. denarios. Altari Sancte Crucis . xii. denarios. Altari Sancte Marie . xii. denarios. Altari Sancti Michaelis similiter. Dimito Ospicium Iherosolomitanensem sol .ii. Ecclesie Iachobi de Compustela sol .ii. Ecclesie Sancti Salvatoris de Oved sol .ii. Relinquo ecclesie Sancti Dominici . xii. denarios. Domus Sancti Spiritus . xii. denarios. Domus Sancti Antoni . xii. denarios. Ecclesie Sancte Cecilie . xii. denarios. Dimito omnibus ecclesiis ville Sedis unicuique .xii. denarios. Relinquo omnibus presbiteris de Bescharan unicuique sol .ii. Omnibus aliis presbiteris qui fuerint ad meam sepulturam unicuique . xii. denarios. Diachonibus et subdiachonibus unicuique .vi. denarios. Dimito altari Beate Marie de Bescharan quem ego Petrus presbiter et mater mea Bernarda et avunculus meus A. presbiter in honore omnipotentis Dei et beate Marie hedificavimus totum ipsum decimum ab integrum de ipso manso Poncii Petri et de omnibus suis pertinenciis et de omnibus suis heredibus et totum ipsum decimum de mansuo Petri Baiuli patris mei scilicet quo ad ipsam partidam Poncii Petri pertinet et pertinere debet. Dimito iamdicto altari Beate Marie iusticiam .i. de oleo quam G. Mir et sui annuatim semper faciunt mei et altari beate Marie pro censu et mediam iusticiam olei quam G. Bosom et sui annuatim semper faciunt mei et altari Beate Marie pro censu. Et .i. venal de blad et canada .i. de vino quam P. Tolsa et sui annuatim omni tempore faciunt mihi et altari Beate Marie pro censu. Relinquo etiam predicto altari Beate Marie terras .ii. et vineas .iii. et molendinum .i. et ortum .i. et domum .i. qui est celer et colomer quorum .i.^a de istas terras est subtus ecclesiam Beati Martini et affrontat de .ii. partibus in via, de .iii. in alodio quem pater meus et mater mea

acaptaverunt et [...] tenent per Beatum Martinum, de .iiii.^a vero parte in A. Mir et in Kariol et in ortal que B. Guillelmi cuius Deus memor sit dedit predicto altari Beate Marie. Alia terra est super cimiterium Beati Martini, et affrontat de .i. parte in ipso cimiterio de alia in nobis et in A. de Mir, de .iiii. in G. Rul, de .iiii.^a in nobis donatoribus et ipsas .ii. vineas sunt subtus ipsa scala de Stren, scilicet illas que vocant vineas Beate Marie. Tercia vinea est ipsam meliorem quam habemus in ipsam clotam des Fuibes et ipsum ortum tenet se cum ecclesiam Beati Martini et affrontat de .ii. partibus in via, de .iiii. in B. de Culila et in B. Sancti Martini, et ipsam domum et colomer affrontant de .ii. partes in nobis, de alia in domibus de Guinos et de filiis suis, de .iiii.^a in R. De Armen-truit, et ipsum molendinum est ipsum suitiranum et affrontat cum ipsa ripa in via, et in ortibus R. De Querols, de alia in molendinos de Guinos, et de A. de R. Gillem, de .iiii.^a in ipso rivo, de .iiii.^a in ipso Sarradel. Omnia iamdicta dimitto altari Beate Marie de Bescaran propter remedium anime mee et pro animabus omnium parentum meorum vivorum vel mortuorum, et omnium fidelium defunctorum. Tali modo quod Petrus Baiuli pater meus et sui et omnis sua posterita unus pus alium indivisibiliter teneant et possideant et esplerent predicta omnia ab integrum et de hoc et de omnes alias elemosinas et vigiliis de cera et de [...]enariis et de blad et de vino et de omnes alias res quas Deus et sancta Maria ibi dederint illuminent predictum altare et teneant bene paratum et honoratum de omnibus suis rebus, et faciant ibi cantare et celebrare missas omni tempore pro anima mea et pro animabus omnium parentum meorum vivorum et mortuorum, et omnium fidelium defunctorum, scilicet feria .ii.^a et sabbato et in omnibus festis beate Marie. Relinquo Petri Baiuli et uxori eius omnique sue proieniey uni pus alium indivisibiliter omnes alaudios quos tenemus per Beatum Martinum cum omnibus melioracionibus quos habemus factos in predictos alaudios. Talim predicta omnia alaudia cum omnibus suis melioracionibus dimitto tibi Petri Baiuli et uxori [...] et tuis ut vos et omnis vestra posterita unus pus alium indivisibiliter teneatis et possideatis et espletetis predictos alaudios et nullam partem clerico vel layco atribuatis, set annuatim faciatis inde pro censu iusticia .i.^a de oleo ad mensuram Sedis, quam ardeat in adventum Domini et in .xl.^a ante Maiestatem Dei, ubi relique beati Valentini martiris Christi sunt recondite, et insuper donetis ad manducare honorifice panem et vinum et carn porch scilicet et molto duobus presbiteris Beati Martini, et duobus discipulis omni tempore in dedicatione Beati Martini que celebratur .xiii.^o kalendas februarii, et clerici eiusdem ecclesie

celebrent semper in ipsa die matutinas et missas et vespras et ministerium scilicet generalem defunctorum pro anima mea et pro animabus parentum nostrorum vivorum vel mortuorum, et omnium fidelium defunctorum et solvant porticum et cimiterium iamdicte ecclesie insuper pro ortibus faciatis annuatim pro censu predictae ecclesie candelas .iii. omni tempore in festo Purificacionis beate Marie, et hoc censu predictae ecclesie facto, vos et vestri sicut superius scriptum est habeatis et possideatis teneatis et espletis indivisibiliter predictos alaudios et ortos cum omnibus suis melioracionibus ad proprium francum alaudium, et ad omnem vestram vestrorumque voluntatem in perpetuum faciendam excepto milite, et non eligatis de predictos alaudios alium seniore nisi ecclesiam Beati Martini de Bescheran. Dimito et dono, laudo et concedo Guillelme nepote mee omnique sue proieniey ipsas .v. terras et ortum .i. et suum molig in ipso moli de Terra Nera et vineas .ii. sicut ego habeo illi datas sicut resonat in suam cartam. Et insuper dimito ei .x. solidos et habet de me per exovar .c. solidos in res valentem et predictum honorem et avere habeat iamdicta Guillelma et omnis sua posterita ad suam voluntatem semper faciendam, et si minus venerit de sepepredicta Guillelma nepota mea sine infante, remaneat ipsum suum honorem et ipsum exovar filiis meis Raimundo et A. et Guillelmo omnique sue proieniei. Relinquo et dono laudo et concedo filie mee Raimunde omnique sue proieniey ipsas domos et ipsas .v. terras et ipsas vineas et ortum .i. quas illi habeo datas sicut resonat in suam cartam, et insuper dimito ei .xx. solidos et habet de me .l. solidos per exovar in res valentem in predictum honorem et domos et avere habeat predicta Raimunda filia mea et omnis sua posterita ad omnem suam voluntatem in perpetuum faciendam. Et si minus venerit de Raimunda filia mea sine infante remaneat ipsum suum honorem et domos et exovar fratri suo Petro filio meo omnique sua proieniei. Dimito iamdicti Petro filio meo .lx. solidos. Relinquo et dono laudo et concedo et in presenti trado filiis meis Raimundo et A. et G. et Petro et matri eorum Marie domos .ii. scilicet ipsam foganiam et casam super ipsa porta et ipsum meum molendinum qui est ad ipso pozador de rivo et terras .viii. et vineas .iii. et ortum .i. Affrontant ipsas domos de una parte in iamdicto celer et colomer, de alia in me et in R. Oriol, de .iii.^a in R. de Armentruit. Et ipsum molendinum affrontat de .i.^a parte in rivo, de alia in via et in nobis, de .iii. in moli de Guillem Bosom et accipiat aquam subtus nostrum aqualem usque in aqualem de Poncio de Mir. Quarum .i.^a de istas terras est ipsam meliorem in cap de A. Querlong et affrontat in B. Sancti Martini et in P. de Cap-

devilla et in via et in eremo. Alia terra est ipsum ortal quem habemus ad ipso rivo, et affrontat de .iiii. partibus in via, de .iiii. in G. Ferrer et in R. de Feners. Tercia terra est ad ipso puiol de villa vetera. Et affrontat de .iiii. partibus in via, de .iiii.^a in G. Rul et in G. de Frabega. Quarta terra est ipsam Fexanedam quam habemus subiranam super ecclesiam Sancti Martini. Et affrontat in A. de Mir et in Iohannes Sag, et in R. Oriol, et in nobis. Quinta terra est super Sanctum Vincencium, et affrontat in Pere Cariol et in G. Sag et in R. Oriol. Sexta terra est ad ipso Loser scilicet ipsam meliorem quam ibi habemus, et affrontat de .i.^a parte in pariete, de alia in R. de Armentruit et in G. de Stamamariz, de .iiii.^a in Pebertran, de .iiii.^a in eremo. Septima terra est ipsum Quadre de ipso Argiler de Saltebite quem Bernarda mater mea, cuius Deus memor sit, dimisit filio meo Raimundo. Et affrontat de .i. parte in Borraz et in Armentruit, de alia in G. Sacharies et in G. de Mir, de .iiii. in ortal Sancti Michaelis. Octava terra est ipsa meliore quam habemus ad ipsa Tentelage et affrontat in eremo et in G. de Stamariz, et in B. de Culila et in via. Et ipsa .i.^a vinea est ipsam costam quam habemus apud font Sorredana, et affrontat de .ii. partibus in rocha, de .iiii.^a in camino, de .iiii.^a in Armentruit et in Borraz. Alia vinea est ipsam quam avunculus meus A. presbiter habebat et tenebat apud malol Gerald, scilicet medietatem de hoc quod ibi habemus. Et affrontat de .i.^a parte in nobis, de alia in torrent, de .iiii. in ipsos alaudios de Puiols, et ipsum ortum est ad ipso Corral et affrontat de .i.^a parte in nobis, de alia in R. Vives, de .iiii. et de .iiii. in via. Omnes predictas .viii. terras et vineas .iiii. et ortum .i. et domos et molendinum .i. dimito et dono, laudo et concedo vobis filiis meis iamdictis Raimundo et A. et Guillelmo omnique vestre proieinie et in presenti trado ad omnem vestram vestrorumque voluntatem in perpetuum faciendam et insuper dimito vobis .C. solidos super alium meum honorem et avere. Insuper laudo et concedo et dono et dimito sorori mee Marie et suis omnem ipsum honore de Anseral et de Valira et terras .ii. et vinea .i. apud Bescheran quas pater meus Petrus et mater mea Bernarda illi dimiserunt. Et insuper habeat sortem ad consuetudinem de Bescheran. Et laudo et concedo et dono et relinquo sorori mee Marie et suis terram .i. et vinea .i. quam avunculus meus A. presbiter illi dimisit. Et est ipsa .i.^a terra quam pater meus et mater mea illi dimiserunt ad Saucher de ipsas Transeras, videlicet ipsum Quadre Subira. Alia terra est ad ipsos Linars de Saltebite super via. Et ipsa vinea ad cumba de Yrla, scilicet ipsam rotundam meliorem et est ipsa terra quam avunculus meus A. presbiter dimisit ipsam fexam meliorem quam habebat subtus ipsos erals de

Saltebite et ipsam vineam quam habebat et tenebat meliorem apud ipsam tarteram de les Peces. Igitur dono, laudo et concedo ac dimito nepoti mee Arnalde omnique super proieney ad consuetudinem de Bescheran omnem suum melioramentum et suam sortem sicut pater meus et mater mea quorum Deus memor sit ad suam finem dederunt illi et suis et concesserunt et sicut [...] fratrem meum olim habebat donatum et concessum omnem alium meum honorem et avere ubicumque sit nepoti mee Arnalde et consanguines sui. Petro Clerico nepoti mei pariter dimito ita quod Arnalda nepota mea et sui habeant medietatem et Petrus Clericus nepos meus aliam medietatem unusquisque ad suam voluntatem semper faciendam. Et si Arnalda nepota mea vel Maria soror mea vel filii earum in aliquo contradixerint predictum meum testamentum et donum perdatur omnem beneficium et donum meum de honore scilicet et avere, et predictos filios meos vel filia mea et A. et G. et Raimunda et Petrus frater eius et Guillelma nepota mea iamdicta habeant omnem meum honorem et averem ubicumque sit pariter per medietatem ad omnem suam suorumque voluntatem in perpetuum faciendam. Et mito eos et illas in guardia et in baiulia et in bono causimento de domina Saura de Bescheran et de filiis R. et B. Guillelmi et de omnibus probis hominibus de Bescheran. Et si iamdicta Arnala nepota mea et soror mea Maria et filii eorum predictum meum testamentum et donum laudant et concedant et firmiter habeant unusquisque sicut superius scriptum est omnes suos directos et suum donum ad bonam fidem et ad bonum intellectum. Dimito et dono, laudo et concedo et in presenti trado filiis meis predictis R. et A. et G. et matri eorum Marie omnique eorum proieney archas .III. viexels .III. et tina .I. et flacades .II. et plomaz .I.

Tercia vinea est ipsam meliorem quam habemus in ipsa plana Suvirana et affrontat in B. Siner de Bolvirr et in B. de Ledo, et in flumine Sicoris et in eremo, et insuper dono vobis ipsum ladrero quod habemus ad ipsa turre propre B. Sancti Martini et hoc quod habemos ad ipso lilar de Ponc Pere.

Actum est istum testamentum .XII. kalendas februarii luna .XXI.^a Dominica die festiuitas sancte Digne et beatorum Fructuosii, Augurii et Eulogii. Anno Dominice Incarnationis M CC XVII. Sig+num Petri capellani qui hoc testamentum bone memorie proprius manibus scripsit, firmavit firmarique rogavit cum multis literis rasis et cum datis in multis locis.

Sig+num Marie de Tavernoles. Sig+num Petri. Sig+num Bernarde filiorum eius que

hoc laudamus, concedimus et firmamus. Sig+num Arnalde. Sig+num B. vir eius qui hoc laudamus et firmamus.

Sig+num Petri presbiteri de Capdevilla. Sig+num Borraz. Sig+num G. de Poncio Petro. Sig+num Poncii fratris eius. Sig+num R. de Armentruit. Sig+num A. fratris eius.

Sig (signe) num. Sig+num domine Saure de Bescheran. Sig+num. Sig+num A. Sig+num B. Guillelmi filiorum eius.

Petri capellani de Bescheran qui iamdictam donacionem et istus testamentum bone memorie propriis manibus scripsit, firmavit, firmarique rogavit cum multis rasis et emendatis in multis locis.

Debeo ad Raimunda filia mea .L. solidos pro exovar et ad Guillelma mea nepota flacades .ii. et vestits .ii. et solidos .v. et oves .v. Et debeo ad Marieta femina mea sesters .x. de forment et sesters .xx. de segle et .x. de ordi et .L. solidos.

Et ad G. Romei sesters de segle et sesters .iii. de forment, et ad Sancta Maria de Pug sesters .iii. de forment et ad [...] de Aristot sesters .ii. de segle.

